

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

6-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 6 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Umarov Sardor Yakubovich

QAYTA BIRLASHGAN GERMANIYA IQTISODIYOTI RIVOJLANISHINING
ASOSIY JIHATLARI 12-16

Atamuratova Dilafroz Rashidovna

XORAZM XALQ SOVET RESPUBLIKASINING ILK MATBUOTI: “INQILOB QUYOSHI” 17-20

Mansurov Ulug‘Bek

XX ASRNING 20-50-YILLARIDA NAMANGAN SHAHRIDA SOG‘LIQNI
SAQLASH TIZIMIDAGI MUAMMOLAR 21-24

Umid Bekmuhammad, Sayyora Samandarova

XORAZMDAGI JADID MAKTABLARIGA OID TA‘LIM
TASHKILOTLARI VA JAMIYATLARI 25-31

Norov Shuhrat, Turatosheva Sadoqat

O‘ZBEKISTON YOSHLAR SIYOSATINING IJTIMOY, MADANIY VA TA‘LIMY
SOHALARDAGI FALSAFIY ASOSLARI VA UNING MA‘NAVYIY YETUK YOSHLARNI
SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI 32-38

Sultanov Samandar Mahmud o‘g‘li

QUYI AMUDARYO VA BUXORO-QORAKO‘L HUDUDI MANZILGOHLARINING
MODDIY ASHYOLARDA AKS ETISHI 39-42

Quranboyeva Sevinchoy

SOVET HOKIMIYATI DAVRIDA XORAZM VILOYATI AHOLISINING UY-JOY
QURILISHIDA IJTIMOYIY HAYOTNING AKS ETISHI (1945-1985-YILLAR MISOLIDA) 43-46

Mamajanov Azizbek

SOVET HUKUMATI AGRAR SIYOSATINING O‘ZBEKISTON SSR IRRIGATSIYA
TIZIMIGA TA‘SIRI (1950-1990-YILLAR)..... 47-52

Baxritdinov Jasurbek

AKADEMIK ABDULAHAD MUHAMMADJONOVNING O‘ZBEKISTONDA TARIX VA
ARXELOGIYA FANLARI RIVOJIGA QO‘SHGAN HISSASI 53-57

Aliqulov Ramazon

TOSHKENT VA FARG‘ONA VODIYSIDAGI DEHQON, CHORVADOR VA HUNARMAND
AHOLINING MADANIY, IJTIMOYIY, SIYOSIY, IQTISODIY ALOQALARNING
O‘ZBEK XALQINING ETNOGENEZIDAGI O‘RNI (QANG‘LI QABILASI MISOLIDA) 58-66

Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o‘g‘li

1946–1990-YILLARDA QO‘QON SANOATINING TRANSFORMATSIYASI 67-74

Tashqo‘lova Dilnoza Turaboy qizi

YANGI O‘ZBEKISTON VA XITOIY XALQ RESPUBLIKALARI IQTISODIY
HAMKORLIGIDA “BIR MAKON-BIR YO‘L” TASHABBUSINING AHAMIYATI 75-78

Jabborov Qaxramon Jaxongir o‘g‘li

JULIYA KOHENNING XVIII-XX ASRLARDA SEFARD YAHUDIYLARINING IJTIMOYIY
HOLATIGA OID TADQIQOTLARI TAHLILI 79-83

<i>Dilfuza Muxammadinova Nasretdinova</i> TA'LIMNING TARAQQIYOT YO'LI	84-89
--	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Ollanazarov Bekmurod</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION FAOLLIKNI BOSHQARISH: NAZARIYA, AMALIYOT VA XORIJIY TAJRIBA	90-100
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ISTIQBOLLARI	101-107
<i>Tangirkulov Bekzod</i> TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	108-115
<i>Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li</i> TRANSPORT TIZIMINING RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI TIZIMI	116-125
<i>Ergashev Uyg'un Jabborovich</i> KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI UCHUN ELEKTRON MANBASINING SHAKLLANISHI, SOLIQ TIZIMIDAGI QO'LLANILAYOTGAN DASTURIY MAHSULOTLARNING AHAMIYATI	126-131

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Nosirxo'jayeva Gulnora</i> AXBOROT VA "OMMAVIY MADANIYAT" XURUJINING DOLZARB MUAMMOLARI	132-136
<i>Panjiyev Suhrob</i> HAQIQATNING KOGERENTLIK XUSUSIYATLARINING YANGILANISHI	137-143
<i>Gadoeva Lobar</i> IJTIMOIY-FALSAFIY TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA SOG'LOM TURMUSH TARZI .	144-148
<i>Djurayeva Nigora</i> SYSTEMIC ANALYSIS OF THE FORMATION OF COGNITIVE ASPECTS OF CONSCIOUSNESS OF THE PEOPLES OF CENTRAL ASIA	149-158
<i>Юлдашев Фаррух Абдурахманович</i> ПОНЯТИЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМА И ЕГО СТЕПЕНИ ИССЛЕДОВАНИЯ	159-167
<i>Mengliqulov Umid Mamadiyevich</i> MILLIY IDENTIFIKATSIYA MASALASINING TARIXIY-DINAMIK VA ZAMONAVIY KONTEKSTDA TAHLILI	168-173
<i>To'xtarov Ismatulla Murodovich, Ergashev Ulug'bek Adxamovich</i> MAG'RIBNI MAFTUN AYLAGAN MUTAFAKKIR	174-178
<i>Toirov Ilhom</i> IJTIMOIY-MADANIY TARAQQIYOT: SIVILIZATSION ASOSLAR VA YO'NALISHLAR	179-183
<i>Farxodjonova Nodira, Ergashev Ibodulla</i> GLOBALASHUV SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI SAQLASH VA JAMIYAT BARQARORLIGI: JADIDLAR MEROSIGA IJTIMOIY-FALSAFIY NAZAR	184-188

<i>Ergashev Ozodbek Baxodurovich</i> YUNON MANTIQ ILMINING ARAB TILIGA TARJIMA QILINISHI VA ISLOM FALSAFASIGA KIRIB KELISHI	189-194
<i>Fayziyev Xurshid</i> VOLTER VA BAG'RIKENGLIK GENEZISI	195-199
<i>Sattorova Shalola</i> MIRZO ABDULQODIR BEDILNING ASOSIY FALSAFIY G'OYALARI	200-203
<i>Taylyakova Feruzaxon Sultanovna</i> TADBIRKOR VAZIFALARI VA SHAXSIY SIFATLARI	204-207
<i>Sadullayev Sardor Saydiganiyevich</i> INSON VA SAN'ATNING ARTUR SHOPENGAUER TA'LIMOTIDA ESTETIK TAFAKKUR PRIZMASIDA TAHLILI	208-215
<i>Vaxobova Dilfuza Roziqovna</i> ABU ABDULLOH RUDAKIY ADABIY-FALSAFIY MEROSINI O'RGANISHGA SINERGETIK USULDA YONDASHUV	216-219
<i>Yuldashxodjaev Haydar Hashimxanovich</i> MUSOXONXOJA DAHBIDIY ASARLARIDA USTOZNING SHOGIRDNI TANLASH VA UNI TARBIYALASHDAGI FALSAFIY G'OYALARI	220-224
<i>Umurzaqov Axmadjon Maxamadovich</i> INSON E'TIQODIDAGI O'ZGARISHLARNING METODOLOGIK ASOSLARI	225-231
<i>Teshayeva Gulchehra Murodovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXSNING RAQAMLI JAMIYATGA TRANSFORMATSIYALASHUVI	232-237
<i>Yusupova Ranaxon</i> IJTIMOIY MUHIT TEXNOGEN SIVILIZATSIYA VA AHLOQ MASALALARI	238-241
<i>Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich</i> SHARQ VA G'ARB TAFAKKURIDA FAROVON HAYOT TUSHUNCHASINING FALSAFIY TAHLILI	242-246
<i>Sultonova Shaxnoza</i> MUNAVVAR QORI MA'RIFIY-AXLOQIY QARASHLARINING FALSAFIY AHAMIYATI	247-251
<i>Dusmanov Sherzod Abduvaliyevich</i> JINOYATCHILIK – YOSHLAR AXLOQIY-MA'NAVIY BUZILISHLARINING MANBAI VA HOSILASI SIFATIDA	252-256
<i>Rajabboy Hasanov</i> FAROVON HAYOT MEZONI VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA'SIRINING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	257-261
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Boynazarov Zokir</i> TARIXIY YOZMA MANBALARDA SOMATIZMLAR VA INSON MANZARASI	262-274
<i>Yeshboyeva Matluba</i> MUHAMMAD YUSUF SHE'RLARI TARJIMALARIDA IBORALARNING BERILISHI ("KO'HNA QUDUQ" DOSTONI MISOLIDA)	275-279

<i>Azizaxon Rasulova</i> SINTAKTIK MAYDON KONSEPSIYASI VA UNING LINGVISTIK TALQINI	280-284
<i>Mamadkulova Kamila Abdukhaliqovna</i> THE IMAGE OF A LITERARY HERO OF THE "LOST GENERATION" IN THE WORK OF E.M. REMARQUE	285-290
<i>Naimova Parvina Rustamovna</i> ITALYAN VA O'ZBEK MULOQOT MATNI JARAYONIDA MULOQOTNING O'RNI VA AHAMIYATI. ITALYAN TILI VA O'ZBEK TILI VERBAL MULOQOT MATNIDA O'XSHASH VA FARQLI JIHATLARI	291-296
<i>Жабборовва Муслима Тохировна</i> ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	297-301
<i>Xudoyberdiyeva Oyjamol, Jo'rayeva Komila</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA QADRIYATLAR IFODASI VA ULARNING TARJIMA MUAMMOLARI	302-306
<i>Ostonova Ramziya</i> LEXIC-SEMANTIC FIELD OF CONSTRUCTION TERMINOLOGY	307-311
<i>Qarshiyeva Tamara, Nabiyeva Sharifa, Samadova Charos va G'aniyeva Inobat</i> AMERIKA VA O'ZBEK ADABIYOTI MISOLIDA «UYG'ONISH VA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH» TAMOIYILLARINING QIYOSIY TAHLILI	312-316
<i>Sumbul Muxammedova</i> XORAZM DOSTONLARIDAGI AYRIM HIKMATLI JUMLALARNING SODDA GAP TAHLILI BO'YICHA IZOHI	317-322
<i>Abduqodirova Zebo Qodirovna</i> XXI ASR TILSHUNOSLIGIDA YANGI YO'NALISH SIFATIDA EKOLINGVISTIKA	323-331
<i>Murtozayeva Zarina Muxtor qizi</i> BADIY ADABIYOTLARDA KONSEPT VA KONSEPTASFERA FAOLLASHUVINING NAZARIY ASOSLARI	332-335
<i>Abiyatova Muslima Maratovna, Abdirasulov Bahodir</i> AUDIOVISUAL TRANSLATION: SUBTITLING AND DUBBING CHALLENGES	336-343
<i>Kayimova Mohinur Salokhiddin kizi, Bakiyev Faxriddin</i> COMPLEXITY OF CULTURE-SPECIFIC UNITS AND SEMANTIC AMBIGUITIES IN TRANSLATION	344-350
<i>Rasulova Nigora Kurbonovna</i> MASHRAB IJODIDA MULAMMA' ASARLAR TADQIQI	351-356

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Djumaniyozova Dilfuza, Matnazarova Muhayyo</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARINI HAL QILISHDA YURIDIK KLINIKANING AHAMIYATI	357-362
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Boburjon</i> KIBERHUJUMLAR NATIJASIDA SHAXSIY VA DAVLAT SIRLARIGA XAVF SOLISH	363-367

<i>Baymurotov G'ayrat Panjiyevich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUNCHILIK TASHABBUSI HUQUQINI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI	368-376
<i>Esanova Shaxnoza</i> JINOYATGA TAYYORGARLIK KO'RISH VA SUIQASD QILGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKKA OID RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI	377-383
<i>Abduvaliyev Murodillo</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUN BO'YICHA MEROS HUQUQINI TARTIBGA SOLISHNING XUSUSIYATLARI	384-388
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> TASVIRGA BO'LGAN HUQUQ: ANGLIYA VA NYU-YORK QONUNCHILIGI QIYOSIY TAHLILI	389-395
<i>Ismaylov Raxat</i> HUQUQNI SHARHLASH JARAYONINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Nabiyev Muhridin</i> INSON HUQUQLARI BO'YICHA MILLIY INSTITUTLAR FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI	403-406
<i>Kabulov Xojabay, Dauletbaeva Aynur</i> SHAXS SHA'NI VA QADR-QIMMATINING HUQUQIY HIMOYASI VA UNI BUZGANLIK UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK ASOSLARI	407-412
<i>Utebaev Salamat, Kalbaeva Eldora</i> VOYAGA YETMAGAN YOKI MEHNATGA LAYOQATSIZ SHAXSLAR MODDIY TA'MINOTINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK	413-418
<i>Begatov Jasurbek Numonjanovich</i> MEHNATGA OID MUNOSABATLARDI KAMSITISH UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK MASALALARI	419-432
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	433-441
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Gayupova Saodat Xamidovna</i> INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA ZAMONAVIY TALABA SHAXSINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	442-446
<i>Akimova Jumaxan, Isakova Malika</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYANI O'QITISHDA STEAM TA'LIM TIZIMINING AHAMIYATI ...	447-452
<i>Абдуллаева Мавжуда Эргашевна</i> СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ПРОФИЛАКТИКЕ РАСПРОСТРАНЕННЫХ ДЕТСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ: МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ ПРОГНОСТИЧЕСКИХ КАРТ	453-460
<i>Mirkasimova Zilola Alisherovna</i> MULTIMEDIA – MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BILINGVAL KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	461-464

<i>Xidirova Durдона Muxtorovna</i> SINERGETIK TA'LIM VA O'QUVCHI-QIZLARNI IJTIMOIIY-MADANIY MUNOSABATLARGA TAYYORLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	465-469
<i>Yazdonov Ulug'bek, Rashidova Madina</i> YOSHLARDA KASBIY BILIM VA KO'NIKMANI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIIY KONSEPSIYALARDA ILGARI SURILAYOTGAN TA'LIMOTLAR	470-479
<i>Elmuratova Zamira</i> INTERACTIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH	480-484
<i>Karimova Nilufar Ummatqul qizi</i> SOFT SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES: BASES OF IMPROVEMENT OF STUDENTS' INTERPERSONAL AND COGNITIVE SKILLS	485-490
<i>Adilov Shodiyor</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA DIZAYN FANLARINI INTEGRATSIYALASHDA "G'OYALARNING LOYIHALA" USULI	491-496
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> ПОНЯТИЕ «ДУХОВНЫЙ ГУМАНИЗМ» КАК ОСНОВОПОЛАГАЮЩЕЕ КАЧЕСТВО ГУМАННОГО ПЕДАГОГА	497-500
<i>Abdurazzaxov Abdurasul</i> SPORT-SOQ'LOMLASHTIRISH TURIZMI ASOSIDA TALABALARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	501-506
<i>Ergashev Tolif</i> O'QUVCHILARNING KARTOGRAFIK BILIMLARINI RIVOJLANTIRISHDA MATEMATIKA VA GEOGRAFIYA FANLARI INTEGRATSIYASINI TA'MINLASH	507-515
<i>Gaziev Baxromjon</i> CHAVANDOZLARNING JISMONIY VA TEXNIK-TAKTIK HARAKATLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	516-523
<i>Madaminova Mavjuda Erkinovna</i> TALABALARNING TEXNIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	524-529
<i>Kamalova Dilnavoz, Sattorova Aziza</i> FIZIKAVIIY MAYATNIK ORQALI OG'IRLIK KUCHI TEZLANISHINI ANIQLASHDA TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	530-535
<i>Sobirova Saida Otabekovna</i> KASBGA YO'NALTIRISHNING ZAMONAVIIY MODELLARI	536-542
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Sotiboldiyev Amiriddin, Abdumutalibov Oyatillo</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA TASVIRIIY SAN'AT, ARHITEKTURA VA DIZAYN (TEXNIK VA SAN'AT) FANLARINI O'ZARO INTEGRATSIYALASH	543-546

Received: 16 May 2025
Accepted: 1 June 2025
Published: 15 June 2025

Article / Original Paper

THE IMPACT OF THE SOVIET GOVERNMENT'S AGRARIAN POLICY ON THE IRRIGATION SYSTEM OF THE UZBEK SSR (1950–1990)

Mamajanov Azizbek Alisher ugli

Doctoral Student at Fergana State University

Abstract. In the article it is analyzed the policy of the centre of the further strengthening mono cultural clap in Uzbekistan that in undertaken measures on building of large irrigation canals and pumping stations in republic on the bases of archival sources and a historical material in 50-80 XX century.

Keywords: irrigation, irrigation canal, pumping station, siphon, collector, drainage, Soviet government, centre, cotton monopoly.

SOVET HUKUMATI AGRAR SIYOSATINING O'ZBEKISTON SSR IRRIGATSIYA TIZIMIGA TA'SIRI (1950-1990-yillar)

Mamajanov Azizbek Alishe o'g'li

FarDU doktoranti

Annotatsiya. Maqolada XX asrning 50-80-yillari arxiv manbalari va tarixiy materiallar asosida O'zbekiston SSRda paxta yakkahokimligini yanada mustahkamlash, respublikada yirik sug'orish kanallari va nasos stansiyalarini qurish choralari ko'rgan markazning siyosati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: irrigatsiya, irrigatsiya kanali, nasos stansiyasi, sifon, kollektor, drenaj, sovet hokimiyati, markaz, paxta monopoliyasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I6Y2025N08>

Kirish. 1950-yilda Sovet hukumati O'zbekistonda siyosiy va iqtisodiy maqsadlarni belgilab olgan holda, amaliy hayotga sug'orish tizimini rivojlantirish va melioratsiya inshootlarini qurish bo'yicha siyosatni joriy etishni boshladi. Shu sababli, respublikada sug'oriladigan yerlardan samarali foydalanish maqsadida qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalashtirish imkoniyatlari kengaytirildi, sug'oriladigan maydonlar hajmi oshirildi, sug'orish maydonlarini tekislash choralari amalga oshirishga alohida e'tibor qaratildi, shuningdek, sug'orish-melioratsiya sanoatini rivojlantirishga oid bir qator qarorlar qabul qilindi.

Tadqiqot usullari. Mazkur maqolani yozish jarayonida qiyosiy tahlil, muammo-xronologik, obyektivlik, tuzilmaviy-tizimli tahlil hamda og'zaki tarix kabi usullardan foydalanildi.

Natijalar va muhokamalar. Xususan, 1952-yil 13-martda SSSR Vazirlar Kengashining "Sug'orish kanallarini qayta qurish va yangi sug'orish tizimiga o'tish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi [1]. Mazkur qarorga muvofiq, respublikada 1,5 million gektar maydonda 570 million m³ hajmda tuproq ishlari amalga oshirildi hamda Respublika Suv xo'jaligi vazirligi tarkibida 24 ta mashina-ekskavator stansiyasi (MES) tashkil etildi [2, 106-bet].

Shu bilan bir vaqtda, 1954-yil fevral oyida SSSR Vazirlar Kengashi va KPSS Markaziy Qo'mitasining navbatdagi qarori bilan sug'oriladigan yer maydonlarini kengaytirish masalasi ko'rib chiqildi. Mazkur hujjatga ko'ra, respublikadagi 600 ming gektar sug'oriladigan yer maydonining 300 ming gektariga paxta ekinlari joylashtirildi [3, 94-bet].

Aynan shu davrdan boshlab, respublikadagi sug'orish va melioratsiya ishlari to'liq ravishda paxta yakkahokimligiga bo'ysundirildi. Biroq, amalga oshirilgan sug'orish ishlari o'z navbatida yangi yerlarni o'zlashtirish va paxta hosildorligini oshirish imkonini yaratdi.

1955-yildan boshlab Sovet Ittifoqida "Tabiatni inson irodasiga bo'ysundirish" degan mafkuraviy shior ostida keng ko'lamli agrar va texnogen islohotlar amalga oshirila boshlandi. Bu siyosatning asosi "Sug'orish manbalaridan xohlagancha suv olish mumkin, ularning zaxirasi cheksiz" degan noto'g'ri g'oyaga tayanardi. Ushbu yondashuv, o'z navbatida, Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston hududida keng miqyosda suv resurslaridan haddan tashqari foydalanishga olib keldi.

Sovet rahbariyatining asosiy maqsadi O'zbekistonni SSSRning "paxtakor bazasiga" aylantirish edi. Shu sababli suv resurslaridan oqilona foydalanish emas, balki maksimal hosil olish siyosati ustuvorlik kasb etdi. Ayniqsa, paxta yetishtirish rejasi har yili ortib bordi va bu holat mahalliy ekologik va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olmagan holda amalga oshirildi. Masalan, 1956-yilda O'zbekistonda 2 million 900 ming tonna paxta xomashyosi yetishtirildi, bu 1955-yilga nisbatan 400 ming tonnaga ko'p bo'lib, paxtachilik sohasi uchun rekord darajadagi ko'rsatkich edi [4, b.204].

Bu yuksak ko'rsatkichlarga erishish uchun sug'orish infratuzilmasini kengaytirish zarur edi. 1954–1960-yillar oralig'ida sug'oriladigan yer maydoni 2 million 200 ming gektardan 2 million 474 ming gektargacha oshdi, ya'ni 274 ming gektar yangi yerlar sug'orishga jalb qilindi [5]. Ushbu o'sish paxtachilik uchun yangi imkoniyatlar yaratgan bo'lsa-da, uning ekologik va ijtimoiy jihatlari e'tibordan chetda qoldi.

1959–1965-yillarda Sovet Ittifoqining yetti yillik rivojlanish rejasi doirasida O'zbekistonda keng ko'lamli sug'orish va melioratsiya ishlari amalga oshirildi. Ayniqsa, Farg'ona vodiysi, Zarafshon vodiysi, Xorazm viloyati va Qoraqalpog'iston hududlarida yangi ariqlar, kanal tarmoqlari va drenaj tizimlari qurildi. 700 ming gektar yerning meliorativ holati yaxshilandi, shuningdek, 500 ming gektar yangi sug'oriladigan maydonlar barpo qilindi.

Biroq bu infratuzilmaviy yutuqlar bilan birga og'ir ekologik muammolar ham yuzaga keldi. Eng avvalo, Amudaryo va Sirdaryo suvlarining paxta maydonlariga haddan ortiq yo'naltirilishi natijasida Orol dengizi sathi tez sur'atlarda kamayib bordi. Dengizning qurishi atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatdi — tuproq sho'rlanishi, yerlarning yaroqsiz holga kelishi va sog'liqni saqlash sohasidagi muammolar kuchaydi [6, b.214].

Sovet hukumati bu muammolarni anglagan holda, 1966-yil may oyida KPSS Markaziy Qo'mitasi tomonidan "Yerlarni keng miqyosda o'zlashtirish" to'g'risida qaror qabul qilindi. Ushbu qarorga muvofiq, yerlarning meliorativ holatini yaxshilashga qaratilgan maxsus dastur ishlab chiqildi va bu dastur O'zbekistonning qishloq xo'jaligida joriy etildi [7, b.230]. Melioratsiya tadbirlari orqali ilgari foydalanilmagan sho'r yoki chala yaroqli yerlar o'zlashtirildi va ishlab chiqarish aylanishiga kiritildi.

Ammo bu siyosat ham qisqa muddatli iqtisodiy natijalarni ko'zlagan bo'lib, uzoq muddatda ekologik muvozanatning buzilishiga olib keldi. Orol fojiasi, tuproqning sho'rlanishi,

suv zaxiralarining kamayishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi kabi muammolar keyinchalik xalqaro miqyosdagi ekologik inqiroz sifatida baholandi.

1981–1985-yillarni qamrab olgan o'n birinchi besh yillik reja (xalq xo'jaligi rivojining rejalashtirilgan bosqichi) doirasida O'zbekiston Respublikasida sug'orish va melioratsiya sohalarida keng ko'lamli tadbirlar amalga oshirildi. Bu davrda 238,6 ming gektar yangi sug'oriladigan yerlar o'zlashtirildi, 461 ming gektar yerlarning meliorativ holati yaxshilandi, 300 ming gektar maydonda yer sathlari tekislandi. Shuningdek, suv resurslarini tartibga solish va suv ta'minotini barqarorlashtirish maqsadida, umumiy sig'imi 1900 million m³ bo'lgan to'rtta yangi suv ombori, jumladan Andijon suv ombori foydalanishga topshirildi [8].

Shu bilan birga, Tuyamuyin gidrotexnika inshooti tizimida, shuningdek, Hisorak, Zomin, Oqdaryo, Qorovultepa va Oqtepa suv omborlarida qurilish ishlari yakunlandi. Bu infratuzilmaviy loyihalar respublikaning qishloq xo'jaligida, xususan paxtachilikda suv bilan ta'minlash samaradorligini oshirdi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, o'sha davrda sug'oriladigan yerlarning 75 foizi aynan paxta maydonlari sifatida ajratilgan edi [8].

O'zbekistonda qishloq xo'jaligida paxtachilikning haddan tashqari ustuvorlik kasb etishi natijasida (ya'ni "paxta monopoliyasi") uzoq yillar shakllangan sug'orish an'analari va ekin almashinuvi tizimlari izdan chiqdi. Bu holat nafaqat ekologik muvozanatga, balki yer unumdorligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatdi. Respublika bo'yicha suv xo'jaligi tizimining texnik holatini yaxshilash maqsadida SSSR markazidan turli ko'rsatmalar va farmoyishlar yuborildi.

Xususan, O'zbekiston SSR Suv xo'jaligi vazirligining "To'dako'l suv omborida vaqtinchalik to'g'on tizimini qurish to'g'risida"gi buyrug'ida suv omboridan 100 million m³ hajmda suvni chiqarish inshootini qurish topshirig'i suv xo'jaligi rahbarlariga yuklatilgan edi [9].

Qashqadaryo viloyatining irrigatsiya tizimini yaxshilash maqsadida ham muhim loyihalar amalga oshirildi. 1957-yilda Yakkabog'daryoda Qamashi suv omborining qurilishi, 1963-yilda esa Chimqo'rg'on suv omborining qurilishi yakunlandi. Bu inshootlar viloyatdagi sug'oriladigan yerlarga suv yetkazib berish hajmini sezilarli darajada oshirdi. Masalan, Chimqo'rg'on suv ombori foydalanishga topshirilganidan oldin, ya'ni 1962-yilda viloyatda paxta hosili 139 ming tonnani tashkil etgan bo'lsa, 1966-yilga kelib bu ko'rsatkich 218 ming tonnaga yetdi, ya'ni 57 foizga o'sdi [10, 99-bet].

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, O'zbekiston hududida suv omborlari qurilishi bilan bog'liq asosiy maqsad suv resurslarini tejash va ularni paxtachilik manfaatlari yo'lida samarali foydalanishdan iborat edi. Shu sababli, Sovet Ittifoqi rahbar organlari tomonidan respublika hududida suv omborlarini qurish bo'yicha olib borilgan siyosat yildan-yilga kengaytirib borildi. Xususan, 1981–1990-yillar davomida sug'orish infratuzilmasining rivojlanishi hisobiga respublikadagi suv omborlari soni 23 taga yetkazildi, 15 ta omborda qurilish ishlari davom ettirildi va yana 6 tasi loyiha bosqichida edi [11].

Sovet davrida qishloq xo'jaligi ehtiyojlari uchun xizmat qiluvchi yotuvchi (gorizontal) va tik (vertikal) drenaj tarmoqlari, kanallar hamda nasos stansiyalari O'zbekiston sug'orish tizimining tarkibiy qismlariga aylantirildi. Bu inshootlardan foydalanish paxtachilik tarmog'ining jadal rivojlanishiga xizmat qildi. Shu boisdan ham kanallar va nasos stansiyalarining texnik holatini yaxshilash bo'yicha aniq chora-tadbirlar ko'rildi.

Xususan, 1952-yil 12-iyulda SSSR Paxtachilik vazirligining "Buyuk Farg'ona kanalining texnik holatini yaxshilash choralariga oid" buyrug'iga muvofiq, ushbu kanalning texnik

ekspluatatsiya darajasi sezilarli darajada yaxshilandi [12]. Bu holat, o'z navbatida, Farg'ona vodiysida paxtachilik ishlab chiqarishining intensivlashuviga olib keldi.

Shuningdek, 1970-yil 17-fevralda O'zbekiston Kommunistik partiyasi Markaziy Qo'mitasi hamda O'zbekiston SSR Ministrlar Kengashining "Amu-Buxoro kanalining qurilishining ikkinchi bosqichini amalga oshirish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi [13]. Bu qaror respublikada yirik sug'orish infratuzilmasini yanada kengaytirish va paxta yetishtirish salohiyatini oshirishni maqsad qilgan edi.

XX asrning 1970–1980-yillaridan boshlab qishloq xo'jaligida asosan ekstensiv rivojlanish modeliga tayanilgan bo'lib, yangi yerlar o'zlashtirish va irrigatsiya maydonlarini kengaytirish bosh strategiyaga aylantirildi. Natijada, 1950-yilda 2 million 276 ming gektarni tashkil etgan sug'oriladigan yerlar maydoni 1986-yilga kelib 4 million 20 ming gektarga yetkazildi.

Shunga qaramay, 1986-yilga kelib, sug'oriladigan yerlarning uchdan bir qismi sho'r bosish oqibatida meliorativ holatining yomonlashuviga duch keldi. Ayniqsa, sho'rlanish darajasining ortishi va yer osti suvlari sathining ko'tarilishi oqibatida hosildorlik pasaydi. Shu davrda, 1970–1980-yillarda deyarli 5 ming gektar sug'oriladigan yerlar meliorativ jihatdan yaroqsiz holga kelib, qishloq xo'jaligi aylanasi chiqarib yuborildi [14, b.554].

Umumiy qilib aytganda, Sovet Ittifoqi davrida O'zbekistonda suv resurslarini boshqarish va paxtachilikni rivojlantirishga qaratilgan sug'orish va melioratsiya siyosati qisqa muddatli iqtisodiy natijalarni ta'minlagan bo'lsa-da, uzoq muddatli ekologik muvozanatni buzish, yerlarning sho'rlanishi va Orol muammosi kabi jiddiy ekologik inqirozlarni yuzaga keltirdi. Shu tariqa, suv infratuzilmasining rivojlanishi bilan birga, atrof-muhitga salbiy ta'sir kuchayib bordi.

1960-yildan 1980-yilgacha respublikada paxta ekilgan maydonlar hajmi 30% ga oshdi va 1980-yilda ular 2 million gektarga yetdi. Bu esa qishloq xo'jaligi sohasida paxta monopoliya ustuvorligini ta'minladi. Markaz tomonidan ma'muriy-majburlash usuliga asoslangan siyosat ostida "oq oltin" deb atalgan paxta xomashyosini yig'ish jarayoni barcha imkoniyatlar bilan kuchaytirildi [15, 6-bet].

Sovet hukumatining agrar siyosati ta'sirida suv tabiiy ko'tarilmaydigan hududlarda paxta maydonlari tashkil etildi va ularni sug'orish uchun nasos stansiyalari qurildi. 1955–1959-yillarda Farg'ona vodiysida 9 ta nasos stansiyasi ishga tushirilib, 10 ming gektar yer sug'orildi [16, 75-bet]. Respublika bo'yicha kollektor-drenaj tarmoqlarining umumiy uzunligi 37 kilometr ga yetdi. Suv yo'qotilishini kamaytirish maqsadida 1959–1965-yillarda suv yetishmasligi bo'lgan hududlarda 545 kilometr kanal betonlandi [17].

1965-yilda O'zbekiston SSR sug'orish tizimida 2090 dona nasos ishlatilgan [18]. Har yili Amudaryo kollektor-drenajidan 3 milliard kub metr suv oqizilib, suvning mineralizatsiyasi 1-4 grammgacha yetgan. 1970–1985-yillarda Amudaryo suvining sho'rlanish darajasi ikki barobarga oshdi. Chunki Qashqadaryo, Buxoro, Surxondaryo hududlaridan Amudaryoga har soniyada 40-60 kub metr, tarkibida 18 gramm sho'rlangan suv oqizilgan. Sirdaryo suvining mineralizatsiyasi esa 1,29 gramm sho'rlikni tashkil qilgan [19]. Bu esa keyinchalik baliqchilik sohasining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatdi [20, 311-bet].

Xulosa. Manba va adabiyotlarning umumiy tahlili shuni ko'rsatadiki, birinchidan, 1955–1966-yillar oralig'ida O'zbekistonda amalga oshirilgan sug'orish va melioratsiya siyosati qisqa muddatda agrar sohada sezilarli yutuqlarga olib kelgan bo'lsa-da, uzoq muddatda

mamlakatning ekologik xavfsizligiga jiddiy putur yetkazdi. Suv resurslaridan mas'uliyatsiz foydalanish, faqat paxta hosiliga yo'naltirilgan siyosat, mahalliy sharoitlarni hisobga olmaslik – bularning barchasi bugungi kunimizgacha davom etayotgan ekologik va ijtimoiy muammolarning ildizidir. Bu davr tajribasi hozirgi kunda barqaror suv siyosatini shakllantirish, ekologik muvozanatni saqlash va resurslardan oqilona foydalanish zaruratini yana bir bor ta'kidlaydi.

Ikkinchidan, 1981–1985-yillar oralig'ida O'zbekiston sug'orish va melioratsiya sohasida yirik infratuzilmaviy natijalarga erishdi. Biroq, paxta yetishtirishning mutlaq ustuvorligi ekologik muammolarni keltirib chiqardi. Bu tajriba yerdan foydalanishda muvozanatli yondashuv va ekin almashinuvi tizimining muhimligini yana bir bor isbotladi.

Uchinchidan, Orol dengizining qurib borishi va uning atrofidagi hududlarda yuzaga kelgan ekologik muammolar nafaqat tabiiy muvozanatni buzdi, balki mintaqa aholisi sog'lig'iga jiddiy zarar yetkazdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Orol mintaqasida yuqumli va surunkali kasalliklarning ko'pligi sezilarli darajada oshdi. Jumladan, ayniqsa, tomoq saratoni kasalligi ko'rsatkichlari eng yuqori darajaga ko'tarilgan. Bu kasalliklar ko'pincha havoda, suvda va tuproqda mavjud bo'lgan zararli kimyoviy moddalarning salbiy ta'siri bilan bog'liqdir.

To'rtinchidan, respublikaning shimoli-g'arbiy hududlarida yangi tug'ilgan chaqaloqlar o'lim darajasi yuqori bo'lib, bu esa mintaqadagi sog'liqni saqlash tizimining holati va ekologik sharoitlarning ta'siri bilan izohlanadi (Islomov, 2015). Ichki daryolar havzalari turli ifloslanish manbalaridan zarar ko'rgan, bu esa aholining salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatib, oshqozon-ichak kasalliklari, xolera, sil, gepatit kabi epidemiyalar tarqalishiga olib keldi.

Beshinchidan, suv va tuproq ifloslanishi natijasida organizmga zararli moddalar kirib, immun tizimining susayishi, qator yuqumli kasalliklarning ko'payishi va surunkalashuvi kuzatilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Oltinchidan, ekologik ofatlar va inson salomatligidagi muammolar o'rtasidagi bog'liqlik Orol mintaqasida jiddiy muammo sifatida qaralishi lozim. Shu sababli, suv resurslarini tejash, ekologik holatni yaxshilash va aholining sog'ligini himoya qilish bo'yicha tizimli va keng ko'lamli chora-tadbirlar ishlab chiqilishi zarur.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy Arxivi (O'z MA), R-837-fond, 38-ro'uxat, 3803-ish, 234-bet.
2. Бегматов И., Мукхамедов А. Ўзбекистонда суғориш тарихи. – Тошкент: ТИМИ, 2008.
3. Игамбердиев Р.С., Раззаков А.А. Ўзбекистонда ерларни мелиоратсия қилиш тарихи (Мирзачўл материаллари асосида). – Тошкент: Фан, 1978.
4. Совет Иттифоқи Коммунистик Партиясининг XX съезди. 1956-йил 14–25 феврал: стенографик баённома И. – Тошкент: Уздавнашр, 1957.
5. O'z MA, R-2483-fond, 1-ro'uxat, 345-ish, 46-bet.
6. Рашидова Г., Комилов Д. Шароф Рашидов: Вақт ойнасида инсон ва инсон тақдирида вақт. – Тошкент: Тасвир, 2017.
7. Ризаев Г. Ўзбекистонда сотсиалистик қишлоқ хўжалиги. – Тошкент: Ўзбекистон, 1978.
8. Сапоев К. Ерларни мелиоратсия қилиш самарадорлигини оширайлик // Ўзбекистон Қишлоқ хўжалиги. – Тошкент, 1986. – №2.
9. O'z MA, R-2483-fond, 1-ro'uxat, 954-ish, 38-bet.
10. Мамедов А. Ўзбекистонда суғориш ва суғорувчилар. – Тошкент: Ўзбекистон, 1971.

11. Акрамов З.М., Рафиков А.А. Орол денгизининг ўтганлиги, ҳозирги ва келажаги. – Тошкент: Меҳнат, 1989.
12. Andijon viloyati Davlat Arxivi, 602-fond, 1-ro'yxat, 56-ish, 39-bet.
13. O'z MA, R-2700-fond, 1-ro'yxat, 742-ish, 167-bet.
14. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Иккинчи китоб. Совет мустамлакачилик даврида Ўзбекистон. – Тошкент: Шарк, 2000.
15. Spoor M. Agricultural Restructuring and Trends in Rural Inequalities in Central Asia: A Socio-Statistical Survey. Programme on Civil Society and Social Movements -Geneva: UNRISD, 2004.
16. Ўзбекистон колхоз ва совхозлар тарихи (иншо). Биринчи китоб. Бош муҳаррир: М.Г. Вахобов. – Тошкент: Ўзбекистон, 1969.
17. Суғориш ва ерларни мелиоратсия қилиш – юқори ва барқарор ҳосилга еришиш йўли // Правда Востока, 1966-йил 22-июн.
18. O'z MA, R-2676-fond, 1-ro'yxat, 1010-ish, 80-bet.
19. Юсупов Е., Зиядуллаев С. Орол жонланиши учун! Орол ривожланиши учун! // Правда Востока, 1987-йил 7-июл.
20. Enger E., Smith B. Environmental Science. A study of Interrelationships. Fifth edition. -USA: The McGraw-Hill Companies, 1995.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 6 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).